

Список літератури: 1. Гахокидзе Д.В., Меглецкий Г.Н. Организация работы следственно-оперативных групп при расследовании хищений государственного и общественного имущества. Лекция. М., 1991. 2. Герасимов И.Ф., Драпкин Л.Я. Основные факторы интенсификации деятельности по раскрытию и расследованию преступлений // Проблемы интенсификации деятельности по расследованию преступлений. Межвузовский сборник научных трудов. Свердловск, 1987. 3. Зеленский В.Д. Организация расследования преступлений: Криминалистические аспекты. Ростов н/Дону, 1989. 4. Кокурин Г.А. Криминалистические и организационные основы деятельности следственно-оперативных групп по раскрытию и расследованию преступлений: Автореф.дис... канд. юрид. наук: 12.00.09. Свердловск, 1991. 5. Мельничок В.М. Розслідування вимогательства в сучасних умовах: Дисерт... канд. юрид. наук: 12.00.09. К., 1998. 6. Петелин Б.Я. Следственно-оперативные группы (вопросы организации и деятельности). Учебное пособие. М., 1986.

Надійшла до редколегії 22.03.2004

С.П. Лапта

ПРО УДОСКОНАЛЕННЯ СТРУКТУРИ ТА ЗМІСТУ ВИСНОВКУ ЕКСПЕРТА

Законодавцем встановлено систему спеціальних процесуальних гарантій, які покликані сприяти достовірному, повному і об'єктивному встановленню фактів експертом і всебічній перевірці його висновків слідчим та судом. Сукупність цих гарантій утворює процесуальну форму, особливості якої відрізняють експертизу від інших джерел доказів. Норми процесуального права, які регламентують проведення експертизи, визначають не тільки мету, порядок, межі таких досліджень, але й взаємні права і обов'язки суду, прокуратури, органу розслідування, учасників процесу та експерта у зв'язку з проведенням експертних досліджень.

Висновок експерта повинен бути складений в письмовій формі (ст.200 КПК України). Письмова форма висновку експерта забезпечує чіткість формулювань. Вона потребує складення висновку самим експертом, в результаті чого підкреслюється індивідуальний характер експертних висновків; підвищується почуття відповідальності експерта за ці висновки; виключається можливість помилок і неточностей, яка існує при записуванні відповідей експерта слідчим; полегшується оцінка висновку експерта іншим слідчим, який прийняв справу до свого провадження, а також в касаційних і наглядових інстанціях. Крім того, письмова фіксація представляє гарантію рівних умов оцінки процедури експертизи і висновків експерта на всіх стадіях її використання як підстави для прийняття правових або управлінських рішень усіма учасниками експертної діяльності [1, с.188]. Залежно від належності експертної установи до того чи іншого відомства, експерт складає свій висновок у відповідності з вимогами КПК та відомчими нормативними актами. Однак недосконалість таких актів та розбіжності у їх змісті призводять до певного зниження ефективності використання експертних висновків слідчими. Враховуючи викладене вище, можна визначити **загальну проблему**, яка потребує вивчення і вирішення – удосконалення законодавства України в галузі експертної діяльності і **окрему проблему** – під-

вищення ефективності використання судових експертиз при розслідуванні злочинів. **Цілями статті є:**

1) розгляд і порівняння нормативних актів, присвячених експертній діяльності в Україні, з метою виявлення у них розбіжностей;

2) розгляд окремих проблем змісту експертного висновку, зокрема зазначення у ньому даних про експерта при наявності загрози його життю та здоров'ю та технічної інформації при дослідженні таких об'єктів як саморобні вибухові пристрої, саморобна або перероблена вогнепальна зброя, наркотичні засоби і т.п..

Кримінально-процесуальний закон, встановлюючи вимоги до змісту письмового висновку експерта, не визначає його структуру. Письмові висновки, які складаються в судово-експертних установах, повинні мати структуру, встановлену відомчими нормативними актами МЮ, МВС, МОЗ України стосовно вимог КПК. Відповідно до них, висновок експерта складається з:

- вступної частини;
- досліджувальної частини;
- висновків дослідження.

Зокрема, саме на таку структуру висновку експертизи вказується у п.32 Інструкції про призначення та проведення судових експертиз [2, с.36]. Така ж структура передбачена п.5.2.4.2. Настанови про діяльність експертно-криміналістичної служби МВС України [3, с.12], однак друга частина названа дослідницькою. Більша кількість розділів передбачена для висновків судово-медичної експертизи. Згідно з п.1.24 Правил проведення судово-медичних експертиз (досліджень) у відділеннях судово-медичної криміналістики бюро судово-медичної експертизи [4, с.185] кожен висновок повинен складатися з таких розділів:

- вступної частини;
- дослідної частини;
- синтезуючої частини;
- підсумків;
- додатків (таблиці, малюнки, тощо).

Слід відзначити, що **додатки** виділяються лише у Правилах проведення судово-медичних експертиз (досліджень) у відділеннях судово-медичної криміналістики бюро судово-медичної експертизи [4, с.185]. В Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та у Настанові про діяльність експертно-криміналістичної служби МВС України додатки, як окрема частина висновку експертизи прямо не виділяються, однак в п.36 Інструкції відзначається, що «якщо до висновку експертизи додаються фототаблиці, креслення, схеми, діаграми і т. ін., вони також підписуються експертами та засвідчуються печаткою експертної установи» [2, с.37]. Оскільки в багатьох видах експертиз додаються фототаблиці (так, у висновках балістичних, дактилоскопічних, почеркознавчих експертиз вони присутні практично завжди), на нашу думку, є сенс у доповненні п.32 Інструкції та п.5.2.4.2 Настанови такою частиною висновку експертизи, як **додатки** (особливо враховуючи той факт, що перш за все завдяки правильно оформ-

мленим додаткам забезпечується принцип *наочності* експертних висновків), де б вказувалось, що до неї входить, а також правила оформлення цієї частини (як, наприклад, це зроблено в п.1.31 Правил проведення судово-медичних експертиз (досліджень) у відділеннях судово-медичної криміналістики бюро судово-медичної експертизи, де вказано, що «додаток до висновку виготовляється на спеціальних бланках-таблицях; кожна ілюстрація подається з відповідним пояснювальним текстом і повинна засвідчуватись штампом або печаткою відділення; на ілюстраціях можуть бути зроблені різноманітні позначки» і т.п.).

Необхідно звернути увагу на те, що в Інструкції про призначення та проведення судових експертиз окремі фрагменти експертного висновку названі *частинами*, у Настанові про діяльність експертно-криміналістичної служби МВС України – *дослідницькою*, а у Правилах проведення судово-медичних експертиз (досліджень) у відділеннях судово-медичної криміналістики бюро судово-медичної експертизи вони названі *розділами і частинами*, що, на нашу думку, не сприяє більш цілеспрямованій діяльності слідчих щодо оцінки експертних висновків. Тому, оскільки у кримінально-процесуальному законі згадуються *частини* висновку експертизи (ст. 196 КПК України), ми вважаємо, що цей термін необхідно використовувати і в підзаконних актах. Крім того, друга частина висновку експертизи в Інструкції про призначення та проведення судових експертиз названа *досліджуваною*, а в Правилах проведення судово-медичних експертиз (досліджень) у відділеннях судово-медичної криміналістики бюро судово-медичної експертизи йдеться про *дослідну* частину. З точки зору лінгвістики більш правильним є термін «*дослідна частина*», який ми б і рекомендували використовувати у нормативних актах.

Щодо змісту висновку експерта, то тут, на нашу думку, слід звернути увагу на декілька моментів.

Заслугує на увагу проблема зазначення у експертному висновку даних про експерта при наявності загрози його життю та здоров'ю. Так, згідно з ст. 52¹ КПК України особи, які беруть участь у кримінальному судочинстві, у випадку наявності реальної загрози їх життю, здоров'ю, житлу, або майну мають право на забезпечення безпеки, причому у п.6 цієї статті прямо вказується на експерта як особу, яка має право на забезпечення безпеки у разі наявності відповідних підстав. Ст. 52³ КПК України передбачає забезпечення нерозголошення відомостей про особу, взятую під захист, шляхом обмеження відомостей про неї в матеріалах перевірки, а також протоколах слідчих дій і судових засідань. У якості заходу по обмеженню таких відомостей законодавець пропонує винесення постанови про заміну прізвища, імені та по батькові особи, взятої під захист, псевдонімом. Видається, що у випадку забезпечення безпеки експерта варіантом обмеження інформації про нього може бути дача експертного висновку від імені експертної установи. Цей перший екземпляр висновку буде знаходитись у справі, а другий і третій екземпляри, із зазначенням інформації про експерта будуть зберігатися окремо, відповідно – в експертній установі і в органі, який призначив експертизу. З метою забезпечення підозрюваному (об-

винувачуваному) права на відвід експерта у таких випадках, слідчий може представити йому витяг з Державного реєстру атестованих судових експертів з прізвищами осіб, які мають право проводити даний вид експертиз, вказати, що експертиза буде проводитись однією з осіб, вказаних у реєстрі і з'ясувати, чи має підозрюваний (обвинувачуваний) підстави для відводу будь-кого з цих осіб.

На нашу думку, при дослідженні таких об'єктів, як саморобні вибухові пристрої, саморобна або перероблена вогнепальна зброя, наркотичні засоби і т.п. не зовсім доцільним буде повне викладення у висновку, наприклад, способу їх виготовлення. Позитивним моментом буде обмеження доступу того досить широкого кола осіб, які будуть ознайомлюватися зі справою, і, зокрема, з експертними висновками, до такого роду інформації. Негативний момент полягає у неможливості у такому випадку повноцінної оцінки експертного висновку. Як ми вважаємо, виходом могло б бути складання двох варіантів висновків – скороченого, який буде знаходитися в справі і не містити технічних подробиць виготовлення вищезгаданих предметів і повного, один екземпляр якого знаходився б у експертній установі, а другий – у слідчого, окремо від розслідуваної справи. При розгляді справи в суді, суд може запитати повний висновок у слідчого.

Враховуючи викладене вище, можна зробити наступні **висновки**:

1) термінологія та зміст нормативних актів, присвячених проведенню судових експертиз та оформленню їх результатів, потребують узгодження як з кримінально-процесуальним кодексом, так і між собою;

2) у випадку забезпечення безпеки експерта варіантом обмеження інформації про нього може бути дача експертного висновку від імені експертної установи;

3) при дослідженні таких об'єктів, як саморобні вибухові пристрої, саморобна або перероблена вогнепальна зброя, наркотичні засоби і т.п. доцільним видається складання повного висновку – для слідчого та суддів і скороченого, який не містить технічних подробиць виготовлення таких об'єктів – для інших осіб.

Щодо **перспективного напрямку розвідки**, який сприяв би вирішенню проблем, визначених на початку статті, то таким, на нашу думку, могла б бути розробка єдиного нормативного акта, присвяченого проблемам проведення судових експертиз та оформлення їх результатів.

Список літератури: 1. Колдин В.Я. Экспертиза в управлении и праве // Вісник Луганського інституту внутрішніх справ. Луганськ, 2000. 2. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз / Затверджена наказом МЮ України № 53/5 від 08.10.1998 р. // Бюлетень законодавства і юридичної практики України. 2002. №7: Судові експертизи в Україні. 3. Настанова про діяльність експертно-криміналістичної служби МВС України / Затверджена наказом МВС України №682 від 30 серпня 1999 р. 4. Правила проведення судово-медичних експертиз (досліджень) у відділеннях судово-медичної криміналістики бюро судово-медичної експертизи / Затверджені наказом МОЗ України від 17.01.1995 р. № 6 // Бюлетень законодавства і юридичної практики України. 2002. №7: Судові експертизи в Україні.

Надійшла до редакції 20.04.04